

Einstein relativitat

Joan F. Mira

Supose que alguns de vostès, tal com he fet jo moltes vegades, han fet treballar el cervell per intentar entendre els misteris ocults de l'univers, els àtoms, les partícules, la física quàntica, i altres secrets amagats. Amagats als profans, que no tenim la clau que n'obre la porta, no dominem el llenguatge de fórmules i nombres, i no sabem exactament ni tan sols què és la força magnètica o l'electricitat. Ni què és la llum, que figura si no vaig errat en l'equació més famosa de la història, segons la qual l'energia associada a una partícula és igual a la seua massa pel quadrat de la velocitat de la llum. O siga, $E=mc^2$, tal com apareix escrit en innombrables anuncis, samarretes, gorres, souvenirs, cartells, tatuatges i altres mitjans de difusió popular. L'any 2005, acabat sense glòria ni penes, ha estat entre altres coses l'any d'Albert Einstein, commemorant el primer segle dels seus primers articles revolucionaris, i la imatge del savi s'ha escampat més encara i encara ha esdevingut més universal, si és que això era possible. Que l'autor de les teories més rigorosament incomprensibles (només un grapat molt reduït de col·legues científics les arriben a entendre: menys encara que el nombre de teòlegs que poden explicar els secrets de la trinitat divina...) siga també l'heroi central del segle XX, és cosa igualment misteriosa. Qui ho havia de dir, que un científic, pare d'insondables equacions, seria proclamat fa cinc anys "home del segle", o més correctament "persona del segle", del segle del 1901 al 2000, per qui té autoritat universal per fer aquestes proclamacions, que és el setmanari *Time*. No un polític, un militar, un hitler qualsevol, un stalin, un artista, un empresari, un billgates, un banquer: un físic que es passà la vida omplint de gargots pissarres i papers. Però és que la teoria de la relativitat, aquesta rigorosa fantasia que pocs teòrics arriben realment a comprendre, ens ha alterat la percepció de l'univers, del temps i de l'espai, de la societat i la política. Si l'espai i el temps són relatius, si fins i tot poden ser una mateixa cosa, vol dir que no queda res que es pugui dir absolut: absolutament res. Tan amable o espantós descobriment es veia venir de lluny, però va ser més o menys entre 1905 i 1922, guerra mundial inclosa, quan l'impacte de la idea ho va fer volar tot per l'aire. Com abans el darwinisme amb la teoria de l'evolució, la relativitat esdevingué ràpidament la base de la teologia social del segle XX. Com poden ja aspirar a l'absolut l'economia, la política, les religions, les lletres o les arts, si els fonaments de l'univers –o la seua percepció, que tant se val– són necessàriament una cosa relativa?

Ací és on encaixen Picasso, les avantguardes i tota la companyia, Freud i la psicoanàlisi, la nova música que no serà ni romàntica ni clàssica, Kafka, Proust i James Joyce, i la liquidació del canon estètic del renaixement. Albert Einstein va fer el seu descobriment històric l'any 1905, i el 1922 va rebre el premi Nobel. Deu ser només casualitat, però el mateix any

1922 Joyce publicà l'*Ulysses* i T. S. Eliot *The Waste Land*, l'anterior Pirandello estrenà *Sei personaggi in cerca d'autore* pels mateixos anys acabaven d'aparèixer els volums de *Recherche* de Proust. Kafka, mentrestant, escrivia a Praga e llibres que es van saber després, i així podríem continuar, fer els paral·lels corresponents amb les arts plàstiques. M no ha passat una cosa semblant, i no sé si tornarà a passar. Entre els anys 2005 i 2022 –no sé quants en coneixeré, encara– tinc la sospita que no veurem res d'equivalent. O si fa poc més de cent anys, tampoc no sospitava ningú quí seria la paraula clau del segle entrant, ni menys encara quí seria el seu nom emblemàtic: Einstein, relativitat. Misteri: No sé si és possible encara que un altre nom i un altre concepte inauguren una altra revolució equivalent. A Princeton: pels prats i bosquets que hi ha al voltant de l'Institute for Advanced Study, jo he vist passejar el fantasma d'un home cabells blancs escambuixats, vestit de qualsevol manera: mirava l'agitació dels esquiroles, i es quedava contemplant l'infinit amb ulls tristos i aquosos. Qui sap què hi veia.

"A Princeton, pels prats i bosquets que hi ha al voltant de l'Institute for Advanced Study, jo he vist passejar el fantasma d'un home de cabells blancs escambuixats, vestit de qualsevol manera: mirava l'agitació dels esquiroles, i es quedava contemplant l'infinit amb ulls tristos i aquosos. Qui sap què hi veia"